

SPRÁVA KULTÚRNYCH ZARIADENÍ MK SSR
VÝSTAVA
FAŠIANGY V BIBIANE
22.2.-25.3.1990
BIBIANA, KULTÚRNO-SPOLOČENSKÉ
STREDISKO PRE DETI A MLÁDEŽ,
BRATISLAVA

FAŠIANGY NA SLOVENSKU.

Druhá polovica zimy sa v ľudovej kultúre nesie v znamení zvýšeného ruchu spoločenských zábav a rodinných udalostí. Tolo obdobie zvané fašiangy trvá od 6. januára približne po začiatok marca. Fašiangy sa riadia dátumom Veľkej noci, ktorej predchádzajú o 40 dní. Keďže dátum Veľkej noci je pohyblivý, je aj počet dní spadajúcich do fašiangového obdobia v jednotlivých rokoch rôzny.

Ľudové zvyky, ktoré sa v tomto období konali, možno rozdeliť do dvoch väčších skupín. Do prvej skupiny patrili obchádzky dospelých mládeže v maskách s plodonosnou funkciou. Najrozšírenejšou maskou bol „turoň“, ktorého podoba je pravdepodobne odvodená od býka, uctievaného podľa starších správ moravskými Slovanmi. Verilo sa, že turoň symbolizuje plodnosť a jeho obchádzka po dedine mala zaručiť bohatú úrodu. Na Špiši, v Liptove a Gemeri chodili s podobnou maskou „kozou“. Obľúbená bola i maska „medveda“, ktorú predstavoval muž oblečený do vyvráteného kožucha s kožušinovou kuklou na hlave, obkružený slamou.

Druhá skupina zvykov pramení v stredovekých karnevalových slávnostiach. Mala charakter veselej, možno povedať až samopašnej zábavy. Mládenec sa preoblekal za ženy, alebo napodobňoval a parodoval príslušníkov iných vrstiev. Oblečený mal obyčajne kožuch naruby, alebo široké plátene nohavice a košeľu, vypchatú slamou. Obecenstvo zabávalo svojou nešikovnosťou, potáčali sa, kľzali, padali na zem, pričom sa usilovali stiahnuť na seba aj niektorých z divákov. Najčastejšie sa pri tejto príležitosti používala maska „slameník“, ktorú tvorila slamená výzdoba v páse, okolo hrda a malý snop slamy na hlave. Okolo pásu a na hrudi mal pripevnené i krávkové zvonce. Ďalej je známa maska „smrť“, ktorú predstavoval mládenec so zamúčenou tvárou, zahalený do bielej plachty. Často sa používali aj masky čerta, doktora, másiara, kováča, handrára, horára, pána, cigána a mnoho ďalších. Maskované skupiny chodili po dedine s ražnom, košom a harmonikou. Za žartovných spevov i rečovník vyberali po domoch vajíčka, slaninu, údené mäso a drobné peniaze, za čo potom zorganizovali v krme zábavu.

V zimnom období sa roľníci nevenovali poľnohospodárskym prácam, a preto sa v tomto čase konali významnejšie rodinné udalosti, najmä svadby. Fašiangové zvyky, hlavne maskované sprievody sa uplatnili aj vo svadobnom obrade. Najvýznamnejšie však boli posledné tri dni fašiangov, kedy sa organizovali spomínané obchádzky a zábavy. Boli spojené aj s predstavou, že kto sa na fašiangy do sýtosti nenaje, bude po celý rok hladný. Skončili sa väčšinou v utorok pred Popolcovou stredou, kedy sa začínal 40-dňový pôst, symbolickým „pochovávaním basy“.

Na dedinách si záver fašiangov dosiaľ zachováva svoju špecifickú atmosféru, ku ktorej patria tradičné jedlá, tanečná zábava, ale aj niektoré atraktívnejšie zvyky. Ide najmä o sprievody v maskách a o dramatizované pochovávanie basy v závere fašiangovej zábavy. Oživovanie fašiangových tradícií v posledných desaťročiach sa stalo celoeurópskou záležitosťou.

Fašiangové zvyky a maskované sprievody našli svoj odraz aj v slovenskom výtvarnom umení. Svojou tematikou zaujali neškolených výtvarníkov, fotografov i profesionálnych umelcov. Výber z ich prác predstavuje naša výstava, ktorej hlavným cieľom je priblížiť veselé až bujrnú atmosféru spoločenských zábav a sprievodov počas fašiangového obdobia.

Zuzana Štefániková

FAŠIANGOVÉ PIESNE, KTORÉ SA SPIEVALI
K TANCU „POD ŠABLE“:

Fašiangy, Turice, Veľká noc pride,
kto nema kožucha, zima mu bude.
A tam hore na komore
macky sú vám na slanine,
choďte si ich zohnať
a nám kus odrezať,
ak sa máte porezať,
pôjdeme si sami odrezať.
Hopsa, chlape, do povaly,
aby ste vysoké konope mail!

(Hont)

Pod šable, pod šable,
pod šablíčky,
my všetko berieme
aj staré hrušky.
Tuto nám nedali,
tuto nám dajú,
tu koňa zabili,
slaninu majú.
išiel som, našiel som,
vtačiatko v lese,
červené, zelené
vajíčka nese.

(Čičmany)

Fašiangy sa krátia,
viac sa nenavrátiť,
staré dievky plaču,
že sa nevyškaču.
Hraj, Janičko, hraj,
dám ti chleba kraj,
aj do basy dva groše
a pritom sa zatočme.

(Bytča)

Vydala Správa kultúrnych zariadení MK SSR

Zodpovedný za vydanie:

Ing. Pavol Straka, riaditeľ

Autorská príprava výstavy:

Katarína Čierna, Zuzana Štefániková,

Štefan Orisko

Grafický design:

Tomáš Pisecký, Ateliér 333

Náklad: 1000 ks

Tlač: Služba Bratislava

Povolenie: NVB 17/90-12